

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
KISALTMALAR.....	11

GİRİŞ

OLAYIN GEÇTİĞİ DÖNEMDE OSMANLI DEVLETİ'NİN DURUMU.....	13
---	----

5

BİRİCİ BÖLÜM

BİR OSMANLI KENTİ: SELANİK

1.1. 19. Yüzyıldan Önce Selanik.....	31
1.2. Selanik'te Nüfus.....	33
1.3. Modern Selanik'e Doğru.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

SELANİK VAK'ASI'NIN BAŞLAMASI

2.1. Sıradan Bir İhtida Büyük Bir Olay.....	49
2.2. Tahrik ve İnfial.....	53
2.3. Konsolosların Öldürülmesi.....	57
2.4. Kısas.....	61
2.5. Naaşların Defnedilmesi.....	68
2.6. 1876 Ganbot Diplomasisi.....	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SELANİK VAK'ASI VE OSMANLI DIŞ SİYASETİ

3.1. <i>Selanik Vak'ası</i> Sırasında Osmanlı Dış Siyaseti.....	83
3.2. <i>Selanik Vak'ası</i> 'ndan Sonra Osmanlı'nın Balkan Siyaseti.....	93
SONUÇ.....	113
BİBLİYOGRAFYA.....	119
EKLER.....	127
DİZİN.....	141

ÖNSÖZ

... Hoş bir Mayıs günü, güzel bir güneş, bulutsuz bir gökyüzü... Yabancıların filikaları geldiğinde, cellâtlar rıhtım üzerinde işlerinin artık sonuna varmış bulunuyorlardı: Asılan altı kişi halkın karşısında son korkunç çırpınışları içerisindeydiler... Pencereleer, damlar seyirciyle doluydu, yakınlardaki bir balkonda, büyük Türk memurları bu alışılmış görünümüne gültümsüyorlardı.

İdam töreni için Sultan'ın hükümeti az para harcamıştı; darağaçları o kadar kısaydı ki, mahkûmların çıplak ayakları toprağa değiyordu. Tırnakları kum üzerinde gıcırdamaktaydı. (Pierre Loti, *Aziyade*, Türkçesi: Nahit Sırrı Örik, Engin Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 15.)

Pier Loti *Aziyade*'adlı romanında, Selanik'in sessiz sokakları içinde âşık olduğu güzel *Aziyade*'sini anlatırken bir başka aşkın öyküsünü, Osmanlı'nın kaderiyle birleştirerek böyle tasvir etmişti.

Bulgar kızı Stephane'nin ihtida etme isteğiyle başlayan ve halk arasında *Kız Vak'ası* olarak da bilinen *Selanik Vak'ası*, Osmanlı Devleti'nin koşulları içinde sıra dışı bir olay haline gelmiştir. 1876 tarihinin Osmanlı açısından nazik yıl olması bunda etkili olmuştur. Balkanlar'daki ayaklanmalar, saltanat değişikliği, Meşrutiyet'in ilanı bütün bunlar hep beklenmedik olaylardı. Selanik olayı da bu sıra dışılığın bir halkasını meydana getirmiştir. Bir yanda kimi Osmanlı aydınlarının "Osmanlı" kimliği altında Osmanlı Devleti'nde yaşayan Müslim gayri Müslim tüm toplumu bir çatı altında toplama çalışması, öte yandan da 19. yüzyılda devlet içindeki

Müslim gayri Müslim çatışmalarının hangi boyutlara geldiğini göstermesi bakımından *Selanik vak'ası* dikkat çekicidir.

Selanik Vak'ası, Osmanlı Devleti'nde Kanun-ı Esasi ile de olsa iki kesimin artık bir arada yaşayamayacağını göstermiştir. Sıradan bir ihtidanın büyük bir uluslar arası olaya dönüşmesi aslında açık bir mesaj da vermiştir. Fakat Türk aydınları, bu olayları hiçe sayarak Meşrutiyet idaresi konusunda ısrar etmişler, amaçlarına ulaşmak için saltanat değişikliği bile yapmışlardır. Ne yazık ki "*Osmanlı*" kimliğinin Osmanlı Devleti çatısı altında Müslim gayri Müslim birlikteliği sağlamayacağı ancak çok sonraki zamanlarda görülebilmiştir.

Olay sonunda Osmanlı Devleti'nin suçluları yargılama süreci ve yargıya yapılan müdahaleler devletin içine düştüğü durumu arz etmesi bakımından ilginçtir. Çünkü Avrupa devletleri Selanik'teki konsolosları vasıtasıyla suçluları kendileri cezalandırmak istemiş, ancak İngiltere'nin desteği ve İstanbul hükümetinin ısrarıyla bundan vazgeçmiştir. İngiltere'nin Osmanlı lehine tavır koyması diğer devletlerin tavırlarını da değiştirmesine sebep olmuştur. Yargılama Osmanlı Devleti'nin istediği şekilde olmuş, olayla ilgili tutuklanalar, Selimiye Firkateyni'nde kurulan mahkemede Osmanlı hâkimleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Yargıya müdahale ettirmek istemeyen Osmanlı yönetimi, olayı kapatmak amacıyla hızlı bir yargılama yapmış, maktullerin ailelerine de o zamana göre büyük yekûn tutan kan parası ödemiştir. Neticede, Selanik işgal edilmemiş, devletin hükümlerini korumuş ama aceleyle idam edilen altı kişiden birinin masum olduğu, bir diğerinin de on beş yaşından küçük olduğunun farkına sonradan varılmıştır.

Olayla ilgili dikkat çeken bir başka husus, Osmanlı ve Avrupa basınının konuya yaklaşımındaki farklılıktır. Avrupa basını, olayı, kandırılarak Müslüman olan ve zorla kaçı-

lan Bulgar kızı Stephane'nin Türk olmaktan kurtuluş efsanesi! gibi yansıtmıştır. Türk basını ise olayı daha sade ve detaylara boğulmadan aktarmıştır. Avrupa kamuoyunun The Times'in yorumlarından anlaşıldığına göre, bir Hıristiyan'ın Müslüman olamayacağı fikriyle hareket ettiği için olaylara objektif yaklaşmadığı açıkça gözlenmiştir. Hal bu ki Avrupa, aynı tarihlerde dünyanın her tarafında kol gezen misyonerlerini görmezden gelmiştir.

Olayın ardından Osmanlı Devleti'nin dış politikasında da köklü bir takım değişiklikler olmuştur. İstanbul Tersane Konferansı'yla beraber, Avrupa devletlerinin elçileri, Osmanlı Devleti içindeki özellikle Balkanlar ve Girit olmak üzere daha başka yerlerdeki gayri Müslim haklarını masaya yatırmışlar, adeta Selanik'te katledilen iki konsolosun intikamını burada almak istemişlerdir. Lord Salisbury'nin Tersane Konferansı'na gelmesiyle görüldüğü üzere İngiltere geleneksel Türk politikasını değiştirdiği için, Osmanlı Devleti, Rus savaşına tek başına girmiş ve savaş felakete sonuçlanmıştır.

Osmanlı dış siyaseti, İngiltere'nin bıraktığı boşluğu Almanya'yla doldurmuştur. Osmanlı Devleti'nin bu ortak değişikliği kaynaklarını Avrupa emperyalizmine açmasıyla beraber sonunu da hazırlamıştır.

Eserin basımından önce okuma zahmetinde bulunan ve eksikliklerin tamamlanmasına yardım eden Yrd. Doç. Dr. Yüksel Özgen'e, belge toplamada yardımlarını gördüğüm Arş. Gör. A. Fatih Şendil'e, Nevşehir'de bulamadığım kitapların temininde büyük kolaylık sağlayan Üniversitemiz kütüphane çalışanları adına Osman Atılgan Bey'e, eserin hazırlanmasında bana tahammül etme başarısını gösteren eşim ve çocuklarıma teşekkür ederim. Grafiker yayınlarının esere gösterdiği hassasiyet ise gerçekten övgüye değerdir.

Ekim, 2013
Nevşehir